Вступ до ІСАЇ

Пророк Ісая, якого часто називають «месіанським» через його часте згадування спокутної жертви Христа, більшу частину свого життя прожив в Єрусалимі, проповідуючи в Південному царстві Юди. Його пророча діяльність припала на другу половину VIII століття до нашої ери, охоплюючи правління п'яти царів – Уззії, Йотама, Ахаза, Хезекії та Манасії. За його життя десять північних племен були захоплені Ассирією (722 рік до н.е.), і на обрії Південного царства Юди замаячив привид вавилонського вигнання. Ісая попередив Ахаза не шукати захисту в Ассирії. Він дорікнув Хезекії за його заграваання з вавилонськими посланцями та сподівання на союз з Єгиптом. Він попереджав про загрозу вавилонського полону через розпусту, яка панувала за правління Манасії. За переданням, це Манасія наказав стратити Ісаю – його посадили в порожню колоду і розпиляли надвоє (пор. 2 Царів 21:16; Євреїв 11:37).

Зміст

1 – 39	Виголошено засудження Юди (1 – 12); інших народів (13 – 23); через вавилонський полон (24 – 27); Самарії та Юди (28 – 35); Ассирії (Ашшуру) (36 – 39)
40 – 66	Запропонована втіха Через відновлення (40 – 48); прихід Месії (49 – 57); звільнення від гріха (58 – 66)

Головна тема

У своїх проповідях Ісая застерігав Божий народ від утворення союзів з іноземними народами, адже таким чином він звертався до язичницьких держав для забезпечення свого соціального добробуту та військового захисту. Натомість Божий народ мусив довіряти Господу і повністю покладатися на Нього, незалежно від того, яка складалася політична ситуація. Хоча Ісая не був передусім соціальним реформатором (як Амос), але він чітко визначив соціальні «хвороби» сучасного йому суспільства як ознаки загального духовного занепаду та відступництва. Як і всі Божі пророки, Ісая засуджував відхід людей від Бога, попереджав про неминучі наслідки їх відступництва (тобто покарання від Бога), а потім пропонував Боже прощення та відновлення за умови їх покаяння. У цю головну мету проповідей Ісаї вплетені часті посилання на **остаточне** вирішення проблеми гріха: Христа. Ісая говорить про особу та діяльність Ісуса більше, ніж будь-який інший пророк (наприклад, 1:18; 7:14; 9:5–6; 11:1–2, 10; 40:3; 48:16; 53; 61:1–3).

Спеціальні розділи

ЧИ БІБЛІЯ НАВЧАЄ, ЩО ЗЕМЛЯ ПЛОСКА? 6
МЕСІАНСЬКІ ПРОРОЦТВА 12
ІМ'Я ХРИСТИЯНИН 23
КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ 26

ІСАЯ

1:17 аВ деяких давніх версіях – *дорікайте пригнобленим.*

[1:18] На відміну від фальшивих релігій, які націлені більше на емоційний відгук, ніж на розумове осмислення (наприклад, 1 Царів 18:26–29), релігія Бога Біблії **вимагає** логічного та ретельного міркування, щоб дійти до істини, яку, за Божим задумом, усі могли зрозуміти й прийняти. Слово, перекладене в цьому вірші як «посперечаємося» або «будемо правуватися» у І. Огієнка, означає брати участь у суперечці або обстоювати свою справу (як у судовому процесі)[1]. Дивіться Йова 23:7. Потрібно обдумувати інформацію, яку пропонує Бог, правильно міркувати про неї та розуміти її (Дії 8:30), роблячи лише виправдані висновки (1 Солунян 5:21). Дивіться також терміни, які описують використання Павлом логічної аргументації в Дії 9:22; 17:2, 17; 18:4; 19:8 і 28:23. Порівняйте з Римлян 12:2; 1 Івана 4:1. Дивіться також Спеціальний розділ на стор. 2 коментарів до Книги Дії.

1:29 аЗа масоретським текстом, Септуагінтою і Вульгатою; в деяких єврейських манускриптах і Таргумі – *ви*.

[2:1–3] Натхненне передбачення Ісаї містить чотири важливі компоненти, які характеризують майбутні події: 1) коли? – «останні дні»; 2) де? – «Єрусалим»; 3) хто? – «всі народи» і 4) що? – «Господній дім». Багато хто вважає, що ці події ще не відбулися. Однак у день П’ятидесятниці, як описано в Дії 2, кожен аспект цього пророцтва Ісаї досяг свого кульмінаційного виконання: 1) Петро (вірш 17) процитував пророка Йоіла (3:1), засвідчивши, що «останні дні» вже настали; 2) події того дня відбулися в Єрусалимі (Дії 1:12); 3) там зібралися євреї «з кожного народу під небом» (вірш 5) і 4) наслідком цієї події стало встановлення Господнього дому – Церкви Христа (вірш 47; 1 Тимофія 3:15), про яку в решті Нового Заповіту говориться як про **вже існуючу** (як у 1 Петра 2:5; 4:17).

[6:9–10] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що вчення Ісуса зустріне опір. Див. Матвія 13:14–15; Івана 12:40.

7:3 аБукв. *Залишок повернеться*

7:14 аБукв. *Бог з нами*

[7:14] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи Його непорочне зачаття (Матвія 1:20; Луки 1:35) і Його божественне ім’я (Матвія 1:23).

7:20 аТобто, Євфрату

8:1 аЄвр. *Магер-шалал-хаш-баз*

8:7 аТобто Євфрату

8:8 аБукв. *Бог з нами*

8:10 аЄвр. *Іммануїл*

[8:14] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус стане «каменем спотикання» та «скелею спокуси» для людей (1 Петра 2:8).

[9:1–2] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи служіння Христа в Галілеї (Матвія 4:13–16).

9:3 аЗа Кере і Таргумом; в Кетібі та Вульгаті – *не помножив радість*; в Септуагінті – *Ти скинув більшість народів у Своїй радості*.

[9:5] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи народження Христа (Луки 1:31; 2:11). Цей вірш також підтверджує той факт, що Ісус поділяє божественність із Божеством, оскільки Його названо «Сильним Богом».

[9:6] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи вічне Царство Христа (Луки 1:32–33). Його правління почалося в день П'ятидесятниці зі встановленням Церкви (Дії 2:33). Див. Євреїв 10:12 і 1 Петра 3:22.

10:16 аЗа Біблією Бомберга; в масоретському тексті і сувоях Мертвого моря – ЙХВХ (ГОСПОДЬ).

10:30 аЗа масоретським текстом, Таргумом і Вульгатою; в Септуагінті та сирійських перекладах – *слухай її, о Анатоте*.

[11:1, 10] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус буде нащадком Єссея (Луки 3:32).

[11:2] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус буде помазаний Святим Духом (Матвія 3:16; Марка 1:10).

[11:6 і далі] Це не є посиланням на якесь майбутнє тисячолітнє царство на землі, а скоріше відсилка на життя в Царстві Христа – Церкві, яка була заснована в день П'ятидесятниці (Дії 2), яка належить Христу і над якою Він **зараз** царює (Дії 2:33; 5:31; Ефесян 1:20; Євреїв 1:3, 13; 8:1; 10:12–13; 12:2; 1 Петра 3:22). Дивіться також стор. 4 коментарів до Даниїла, стор. 8 коментарів до Захарії, стор. 21 коментарів до Римлян і стор. 18 коментарів до Об'явлення.

[11:10] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що навіть язичники будуть шукати Його (Івана 12:20–21), і що Він буде нащадком Єссея.

11:15 аВ масоретському тексті і Вульгаті – *повністю знищить*; в Септуагінті, сирійських перекладах і Таргумі – *висушить*.

bТобто Євфратом

12:2 аВихід 15:2

14:12 аБукв. *Денна зоря*

15:2 аБукв. *дому*

15:4 аЗа масоретським текстом, Таргумом і Вульгатою; в Септуагінті та сирійських перекладах – *нутро*.

15:5 аАбо *Третьому Еглаті*, невідоме місто (пор. Єремії 48:34).

15:9 аЗа масоретським текстом і Таргумом; в сувоях Мертвого моря і Вульгаті – *Дібона*; в Септуагінті – *Рімона*.

bЗа масоретським текстом і Таргумом; в сувоях Мертвого моря і Вульгаті – *Дібон*; в Септуагінті – *Рімон*.

17:2 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в Септуагінті – *він буде покинутий навіки*; в Таргумі – *його міста будуть покинуті й спустошені*.

17:8 аЄвр. *Ашерім*, ханаанські божества

17:9 аВ Септуагінті – *хівійці*; в Таргумі – *спустошені*; у Вульгаті – *як плуги*.

bВ Септуагінті – *аморейці*; в Таргумі – *в руїнах*; у Вульгаті – *збіжжя*.

18:7 аЗа сувоями Мертвого моря, Септуагінтою і Вульгатою; масоретський текст опускає *від*; в Таргумі – *для*.

19:7 аТобто, Нілі.

19:13 аТобто, давнього Мемфісу

19:15 аПорівняйте Ісаї 9:14–16

19:18 аВ деяких єврейських манускриптах, арабських перекладах, сувоях Мертвого моря, Таргумі та Вульгаті – *сонця*; в Септуагінті – *Азедек* (букв. *праведності*).

20:1 аАбо *головнокомандувач*

[20:1] Відсутність археологічних даних є причиною висування одного з улюблених аргументів проти Богонатхненності Біблії. Скептики неодноразово заявляли, що Біблія надає хибну інформацію про ту чи іншу особу, місце абощо просто тому, що не було виявлено жодних археологічних доказів, які б підтверджували такі твердження в Біблії. Протягом кількох століть цей вірш містив єдину згадку про Саргона, царя Ашшура (Ассирії).

Чи могла Біблія помилитися? Зрештою, було знайдено багато написів та археологічних знахідок з Ассирійської імперії, але в жодній з них не згадувалося про Саргона з Ісаї 20. Навіть у добре відомому списку ассирійських царів Саргона помітно пропущено[2]. Але в 1843 році Поль Еміль Ботта завдав нищівного удару цьому аргументу. Почувши про невелике містечко Хорсабад в Іраку, Ботта почав шукати там стародавні цеглини з клинописним письмом. Він не тільки знайшов багатий склад таких цеглин, але й зробив одне з найвеличніших відкриттів в історії археології. Під багатьма культурними шарами ґрунту він знайшов руїни палацу царя Саргона, які простягалися вздовж однієї сторони пагорба. Цей палац був такого розміру, що його описали як «імовірно, найзначніший палац, який коли-небудь бачив світ, площею понад 101 квадратний кілометр»[3]. Серед руїн було знайдено численні написи, в яких Саргон докладно описував свої військові завоювання. Не останнє місце серед них займає особливо показовий напис, у якому розповідалося про його дії проти Ашдоду, того самого міста, про яке йдеться у цьому вірші. Зайве казати, що ніхто не може звинуватити Ісаю в наданні неточної історичної інформації стосовно царя Саргона.

21:8 аВ сувоях Мертвого моря – *тоді сторож закричав*.

22:19 аСептуагінта опускає *він тебе скине*; в сирійських перекладах, Таргумі і Вульгаті – *я тебе скину*.

23:1 аЗахідні землі, особливо Кіпр.

23:2 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в Септуагінті і Таргумі – *ті, що перепливають води*; в сувоях Мертвого моря – *твої посланці, що перепливають море*.

23:3 аТобто Нілу

23:10 аТобто Нілом

[23:1] *Докладніше про дивовижне пророцтво про Тир див. Єзекіїля 26.*

[24:1 і далі] *Не є посиланням на майбутню скорботу на землі. Докладніше про це дивіться на стор. 32 коментарів до Матвія.*

26:19 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в сирійських перекладах і Таргумі – *їхні мертві тіла*; в Септуагінті – *ті, що в гробах*.

27:2 аЗа Таргумом; в масоретському тексті (*Biblia Hebraica* Кіттеля), Біблії Бомберга і Вульгаті – *виноградник червоного вина*; в масоретському тексті (*Biblia Hebraica Stuttgartensia*), деяких єврейських манускриптах і Септуагінті – *насолоди*.

27:9 аЄвр. *Ашерім*, ханаанські божества

27:12 аТобто Євфрату

[28:16] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що ті, хто вірять у Христа, не будуть посоромлені (1 Петра 2:6).

29:1 аТобто Єрусалим

[29:13а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що сучасники Ісуса виявлятимуть лицемірний послух (Матвія 15:8).

[29:13б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що поклоніння сучасників Ісуса буде марним (Матвія 15:9). Див. Ісаї 29:13.

30:7 аБукв. *Рагав сидить без діла*

33:2 аСептуагінта опускає *їм*; в сирійських перекладах, Таргумі і Вульгаті – *нам*.

33:8 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в сувоях Мертвого моря – *свідків*; Септуагінта опускає *міста*; в Таргумі – *вигнав їх з їхніх міст*.

[34 і 35] У цих розділах ідеться не про майбутній Армаґедон, а про виголошення Божого суду над ворогами Його народу в історії (зауважте відсилку на Едом у 34:5 і далі). У 35-му розділі йдеться про чудові благословення, які ми вже тепер маємо відчути в Царстві Христа на землі, тобто новозавітній Церкві Христа, яка виникла в день П'ятидесятниці (Дії 2).

36:2 аТитул, імовірно, начальник штабу або губернатор

37:36 аАбо *Ангел*

38:11 аЄвр. *Ях Ях*

bЗа деякими єврейськими манускриптами; в масоретському тексті і Вульгаті – *рештою*; Септуагінта опускає *з мешканцями землі*; в Таргумі – *на землі*.

38:14 аЗа Біблією Бомберга; в масоретському тексті і сувоях Мертвого моря – *Господи*.

38:15 аЗа масоретським текстом і Вульгатою; в сувоях Мертвого моря і Таргумі – *Чи скажу Йому*; Септуагінта опускає першу частину вірша.

ЧИ БІБЛІЯ НАВЧАЄ, ЩО ЗЕМЛЯ ПЛОСКА?

Деякі люди стверджують, ніби Біблія навчає, що Земля плоска. Вони часто посилаються на такі уривки як Ісаї 40:22 на підтвердження таких тверджень. Але чи насправді з цього віршу (або інших подібних віршів) випливає, що Земля плоска?

ПОВАЖАЙТЕ ЖАНР ТЕКСТУ

Окрім Ісаї 40:22, теоретики «плоскої Землі» висувають цілу низку біблійних уривків на підтвердження своїх аргументів (наприклад, Ісуса Навина 10:12–13; 1 Хронік 16:30; Псалом 92:1; 95:10; 103:5). Одразу помітно, що майже кожен текст, цитований на користь позиції «плоскої Землі», належить до **поетичного контексту**[4]. Щоби читати Біблію відповідально, потрібно поважати особливості літературного жанру, який ми читаємо. Поезію слід сприймати інакше, ніж прозу; вона більш експресивна, емоційна, метафорична. Насправді, буквальне сприйняття біблійної поезії в деяких випадках може спотворити чітке біблійне вчення в інших місцях і призвести до переконання, що існує багато богів, а не один Бог (Вихід 15:11; Псалом 85:8), що люди насправді є богами (Псалом 81:6), що грім є голосом Бога (2 Самуїла 22:14), що Бог вбиває морських чудовиськ (Псалом 73:12–14) і має крила (Псалом 60:5). Очевидно, що ці уривки не слід розуміти буквально. Отже, здорове розуміння характеристик поетичного жанру утримує нас від помилкових висновків при тлумаченні поетичних творів. Наполягати на тому, що метафоричну мову слід тлумачити буквально, означає суперечити початковому наміру автора.

ПОВАЖАЙТЕ АУДИТОРІЮ

Окрім поваги до наміру автора, потрібно також поважати розуміння аудиторії. Можна часто почути, як складні космічні процеси виражені феноменологічною мовою – тобто, так, як вони **виглядають** з Землі, або в термінах, які ми можемо зрозуміти. Навіть сьогодні ми говоримо про те, що сонце «сходить і заходить», хоча практично кожен учень четвертого класу знає, що з наукової точки зору це не так. Тому нас не повинно дивувати, що і в Біблії зустрічаються подібні вислови (Буття 28:11; Ісуса Навина 10:13; єврейська ідіома «сонце уходить»). Ми також кажемо, що дощ «ллє» з неба, хоча з уроків географії нам всім відома правда про кругообіг води в природі. Так само і Святе Письмо описує дощ так, ніби він зберігається у небесних сховищах (Буття 1:7; Псалом 148:4). Якби Бог написав про ці процеси у термінах сучасної астрономії та метеорології, це навряд чи принесло б користь давнім євреям. Ми знаємо, що Бог не є Богом безладдя (1 Коринтян 14:33) і що Він завжди говорить правду (Тита 1:2), але при цьому Він зважає на людей і висловлює істини такими словами, які люди можуть зрозуміти (як у Йова 38 – 41). Міряти біблійні висловлювання за сучасними науковими стандартами – значить не зважати на первісну аудиторію Святого Письма. **Автори** біблійних текстів були натхнені Богом – на відміну від **тих, кому були адресовані** їх писання.

ЧИ ЗЕМЛЯ ДІЙСНО ПЛОСКА? ЩО КАЖЕ БІБЛІЯ

Отже, як ці міркування пов’язані з формою Землі? Незважаючи на попередні вимоги щодо читання та тлумачення Святого Письма, в Біблії немає жодного вірша, в якому б ішлося, що

Земля плоска. Ані в прозаїчних, ані в поетичних текстах, висловлених феноменологічною або метафоричною мовою, ми не знаходимо жодного вірша, який говорить про плоску Землю. Теорія «плоскої Землі» є **інтерпретаційним висновком**, зазвичай заснованим на поетичній гіперболі (перебільшенні). Але чи є «плоска Земля» точним висновком? Як ми побачимо, **зовсім не очевидно**, що Біблія навчає, ніби Земля плоска.

Ісаї 40:22: Плоска Земля?

Золотим текстом, в якому йдеться про сферичну форму Землі, є Ісаї 40:22: Бог «сидить на крузі землі». Довгий час стверджувалося, що тут передбачається сфера, або куля, адже Бог не міг сидіти на чомусь плоскому. Звісно, що таке буквальне прочитання цього віршу ігнорує поетичний контекст і очевидний антропоморфізм. Проте теоретики «плоскої Землі» зазначають

(цілком доречно), що єврейське поняття, що означає «коло» (חוג, *хуґ*), не обов'язково стосується сфери. Натомість, кажуть вони, цей термін стосується диска, таким чином натякаючи на плоску Землю. Дійсно, переклад цього терміну давньогрецькою подано як γῦρος (*ґюрос*), або «кільце». Крім того, слово «на» (על, *'ал*) також можна перекласти як «над», не передбачаючи прямий контакт із об'єктом («*понад*» у І. Огієнка). Отже, цей уривок не обов'язково говорить про сферичну форму Землі, але й **не означає, що вона плоска**.

Єдиною прямою паралеллю до фразеології Ісаї 40:22 є Йова 22:14, де поетично сказано, що Бог «проходить круг (חוג, *хуґ*) неба». У більшості сучасних англійських перекладів термін, який зазвичай перекладається як «коло», у цьому контексті означає «звід» (наприклад, ASV, RSV, ESV, NIV). Звід викликає в уяві зображення Землі із закругленою вершиною, немов чаша. Іншими словами, форма Землі сприймається (хоч і поетично) як купол. Незрозуміло, чому одне й те саме єврейське слово в англійських перекладах Ісаї 40:22 подане як «коло», а в Йова 22:14 – як «звід», але в Новому перекладі короля Якова переклад цього слова послідовний в обох віршах[5]. Оскільки в обох уривках вживається слово חוג (*хуґ*), воно повинно перекладатися однаково; і опуклий «звід», мабуть, є кращим варіантом, ніж «коло».

Стародавні мислителі Близького Сходу зазвичай уявляли Землю чашоподібною з твердою, опуклою вершиною (Йова 37:18), яка була покрита водою (Йова 26:10)[6]. Говорячи поетичною мовою, Бог ніби «вирізьбив звід» (חק חג, *хок хаґ*) над Землею, що могло вказувати на обрій або на куполоподібне склепіння понад небом (Йова 26:10; Приповісті 8:27). Суть у тому, що Бог відокремлює Землю від сховища води (пор. Буття 1:7) і таким чином прокладає понад небом канал, щоб утримувати її. Знову ж таки, ці уривки є частиною **поетичного контексту**, а як уже було зазначено, небезпечно нав'язувати образній мові **буквальне значення**. На відміну від Бога, друзі Йова навряд чи мали досконале наукове розуміння природних процесів, і в будь-якому випадку їхні промови наведені в характерному стилі єврейської поезії з притаманними їй перебільшеннями. Тож їхні слова просто відображають популярне уявлення про абсолютну верховну владу Бога над природою. Тим не менш, одне можна сказати точно: в них ніде немає й думки про плоску Землю. Безперечно, «круг землі» є метафорою, але навіть метафорично це не розуміється як плоске.

Слід зазначити, що єврейська Біблія не має еквівалента для поняття «сфера», яке в сучасному івриті є запозиченим словом ספירה (*сефіра*). Слово «куля» (דור, *дюр*) зустрічається в Ісаї 22:18, але з Ісаї 29:3 (єдине інше місце, де воно зустрічається) ясно, що воно стосується «згортку» предметів, які оточували центральний об'єкт – «довкола». Похідна від нього форма дієслова зустрічається для опису складених в купу і, можливо, «зв'язаних» кісток (Єзекіїла 24:5). Іншими словами, цей термін не міг адекватно описати форму такого об'єкта. Тож, **авторам єврейської Біблії просто не вистачило словникового запасу, щоб описати ідеально круглий предмет**. Ми не можемо очікувати, що вони зможуть передати те, для чого у них просто не було відповідних слів.

Ісуса Навина 10:12–13: Сонце стало

Ще одним аргументом в просуванні ідеї про те, що Біблія навчає про «плоску Землю», є посилання на переривання руху сонця, що ніби «доводить» цю теорію. В уривку повідомляється: «І сонце стало (דמם, *д-м-м*), і місяць стояв (עמד, *м-д*), доки народ не помстився своїм ворогам… Сонце стало (עמד, *м-д*) посеред неба, не пішло на захід, як звичайний день» (Ісуса Навина 10:13). За твердженнями теоретиків «плоскої Землі», які, очевидно, також захищають геоцентричну модель Сонячної системи, цей уривок підтверджує їхню позицію. На їх думку, згідно зі стандартною геліоцентричною моделлю, «стояння» Сонця взагалі не перерве хід дня, адже це Земля обертається навколо Сонця. Для того, щоб Біблія **та** геліоцентрична модель були правдивими, Землі потрібно призупинити обертання навколо своєї осі, щоби здавалося, ніби Сонце зупинилося. Але ж у Біблії не написано, що **Земля** зупинилася; там написано, що **Сонце** зупинилося. Тому теоретики «плоскої Землі», приймаючи геоцентричну модель, стверджують, що Земля має бути нерухомою, а Сонце – обертатися навколо неї[7].

Таке міркування порушує один із вищезгаданих принципів: неприйняття до уваги рівня розуміння аудиторії. Книга Ісуса Навина не була написана для ізраїльтян, які перебували в космосі. З точки зору людей, які жили на землі, «день» (або «денне світло», євр. יום, *йом*) було подовжено. Оскільки тривалість дня вимірюється за сонцем, воно повинно було припинити свій «хід» (בוא, *бо*). І справді, **їм здалося**, що «сонце стало посеред неба». Це явний приклад використання феноменологічної мови, і це просто означає, що той день був надзвичайно довгим. Світлий період дня було дивним чином подовжено, щоб дати Божому народу більше часу для перемоги над ворогами. Це найпростіше пояснення цього тексту, яке до недавнього часу практично не заперечувалося[8]. Але навіть якщо уривок з Ісуса Навина 10:13 і використовується для захисту геоцентричної моделі всесвіту (на нашу думку, помилкової), він все одно жодним чином не натякає на форму Землі. Тож, тим, що просувають ідею «плоскої Землі» треба шукати докази деінде.

«Нерухомі» уривки

Низка біблійних уривків стверджує про нерухомість Землі (наприклад, 1 Хронік 16:30; Псалом 92:1; 95:10; 103:5). Їх часто пропонують як «очевидне» обґрунтування того, що Земля плоска. Але вони не витримують навантаженої на них ваги. Жоден із цих уривків не обов'язково має на увазі плоску Землю, і навіть якщо їх і можна було б цитувати як доказ геоцентричної моделі всесвіту, зауважте, що кожен із них знаходиться в поетичному контексті. Якщо змусити теоретиків «плоскої Землі», які вірять у Біблію, зважити на всі наслідки буквального тлумачення цих уривків, їм довелося б наполягали на тому, що Земля не обертається ні навколо Сонця, ні навколо своєї осі. І якщо Земля зафіксована нерухомо й назавжди, Бог ніколи не зможе її знищити, оскільки її розпад порушить її нерухомість (2 Петра 3:10). Але, звичайно, ці поетичні уривки не слід сприймати буквально.

Оскільки в кожному уривку використовуються подібні вислови, які слугують тій самій меті, розглянемо лише один з них як приклад. У Псалмі 95:10 сказано: «Адже твердо стоїть світ, – він не захитається». Особливо заслуговують на увагу два єврейських слова. Одним з них є «твердо стоїть» (כון, *кун*). Цей термін в основному стосується не «твердо визначеного» **положення**, а скоріше «твердо визначеної» **постійності**. Це можна сказати про царство Давида, яке було «твердо встановлено» (1 Самуїла 20:31; 2 Самуїла 7:16; 1 Царів 2:12), або про міста, які були «встановлені» (Аввакума 2:12). Це дії передбачуваної постійності.

Стосовно фізичного світу цей термін використовується не тільки щодо Землі, але й щодо небесних тіл. Сонце, місяць і зірки «засновані» Богом (Псалом 8:4), як і небо «затверджене» Ним (Приповісті 3:19). Чи означає це, що Біблія не передбачає руху небесних тіл? Якщо сприймати ці уривки буквально, треба було б сказати, що ніде у всесвіті жодне астральне тіло не рухається по своїй орбіті. Це, звичайно, неправда, оскільки навіть стародавні астрономи могли наносити на мапи зірки та позначати рухи різних небесних тіл, оскільки вони позначали «пори, дні та роки» (Буття 1:14). Отже, якщо наполягати на буквальному трактуванні цих поетичних уривків, то виходить, ніби Біблія навчає, що Земля і всі космічні тіла статичні. Але чи це має намір повідомити Біблія? Звісно ні. Насправді в іншому місці Святе Письмо підтверджує рух небесних

тіл (Юди 13). Біблія просто навчає, що за Божим задумом Його творіння має діяти за визначеними, надійними законами; **ось у якому сенсі** світ «твердо стоїть».

Інший єврейський термін, מוט (*мут*), перекладається як «хитатися, ворушитися». Оскільки Земля не «хитається», вона повинна бути плоскою, чи не так? Проте це слово принципово не стосується зміни розташування; його значення протилежне «твердому стоянню», що виражено словом כון (*кун*). Святе Письмо проголошує, що праведник «не похитнеться» (Псалом 20:8; Приповісті 10:30), звісно, не маючи на увазі, що праведник паралізований, але що він може почуватися безпечно у своєму житті. У цьому сенсі «хитатися» означає бути незахищеним, невпевненим і ненадійним. Термін מוט (*мут*) часто перекладається як «схибити» (Псалом 65:9) і може використовуватися для погано сконструйованих об'єктів, які можуть впасти (Ісаї 40:20; 41:7).

Значення цього слова щодо будови світу зрозуміле. Земля «стоїть твердо» в тому сенсі, що вона добре спроектована і добре побудована, і тому функціонує без відхилень, саме так, як і задумав Творець. Наш світ безпечний і надійний. Пора сівби та жнив, постійний дощ, рух астральних тіл свідчать про те, що Земля «стоїть твердо» в тому сенсі, який вкладав у цей вислів автор. Дерек Кіднер слушно зауважує: «Перший і останній рядки вірша 10 [Псалом 95] додатково пояснюють, що це є пророцтвом про досконале управління, а не проголошення – серед всього іншого! – обертання Землі»[9]. Якщо уривки, в яких ідеться про «непохитність» Землі, сприймати буквально, вони не узгоджуватимуться з рештою Святого Письма. І навіть якщо наполягати на їх буквальному тлумаченні, вони все одно не навчають, що Земля плоска. Тексти Писання про «непохитну Землю» найкраще сприймати як поетичні роздуми про світ, створений для розквіту життя.

ВИСНОВОК

Уривки, які зазвичай цитують на користь теорії «плоскої Землі», належать до поетичного контексту, і тому потрібно бути дуже обережними, щоб не сприймати їх буквально. Однак, навіть якщо й вирішити сприймати кожен біблійний уривок буквально, все одно неможливо буде знайти чітке підтвердження теорії «плоскої Землі». Слід також зазначити, що навіть уривки, в яких може йтися про «сферичну Землю», належать до поетичного контексту, сповненому метафор і перебільшень. Отже, у єврейській Біблії немає офіційної «позиції» щодо форми Землі, сферичної чи плоскої. Описи форми Землі в Біблії слід відносити до тієї самої категорії, що про сонце, яке має «крила» (Малахії 4:2), або про «руку» Бога (Вихід 6:6; 1 Царів 5:3). Це очевидні **метафори**, і мало хто у здоровому глузді сприйматиме їх буквально. Але знову ж таки, навіть якщо сприймати поезію буквально та ігнорувати всі гіперболи та метафори в Святому Письмі, все одно неможливо знайти чіткого твердження, що Земля плоска[10].

40:3 аЗа масоретським текстом, Таргумом і Вульгатою; Септуагінта опускає *в пустелі*.

40:6 аЗа сувоями Мертвого моря, Септуагінтою і Вульгатою; в масоретському тексті та Вульгаті – *він*.

40:12 аЗа масоретським текстом, Септуагінтою і Вульгатою; в сувоях Мертвого моря – *води моря*; в Таргумі – *води світу*.

41:29 аЗа сувоями Мертвого моря, сирійськими перекладами і Таргумом; в масоретському тексті і Вульгаті – *нікчемні*; Септуагінта опускає перший рядок.

[42:1–4] Месіанське пророцтво, цитоване в Матвія 12:18–21.

[42:6] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус буде світлом для язичників (Луки 2:32; Дії 13:47).

[44:6] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, пов'язуючи Ісуса з тією ж божественною природою, що й Бог (Об'явлення 1:11, 17; 2:8; 22:13).

45:2 аВ сувоях Мертвого моря – *гори*; в Таргумі – *зруйную мури*; у Вульгаті – *впокорю великих землі*.

[45:1–7] Ісая яскраво описав, як Бог знищить могутнє Вавилонське царство, «окрасу царств» (13:19). Пишучи так, ніби це вже сталося (прийом, широко відомий як «пророче досконале» і часто використовуваний у Старому Заповіті, щоби підкреслити абсолютну впевненість у здійсненні написаного; див. Ісаї 53), Ісая проголосив падіння Вавилона (21:9). Потім він провістив, що Вавилон впаде під натиском мідійців і персів (Ісаї 13; 21:1–10). Пізніше він проголосив, що «золоте місто» (Вавилон) буде завойоване Киром (44:28; 45:1–7). Це дивовижне пророцтво, особливо тому, що Кир народиться лише через 150 років після того, як Ісая написав ці слова.

Ісая передбачив не лише те, що Кир повалить Вавилон, але й що він як «помазаник» і «пастир» Господа Бога, звільнить євреїв із полону та допоможе їм повернутися до Єрусалиму, щоби відбудувати храм. Усе це було записано майже за 200 років до того, як Кир завоював Вавилон (у 539 році до н.е.). Дивовижно! Якщо ви сумніваєтеся в правдивості цієї історії, світська історія підтверджує, що всі ці події й справді відбулися. В історії справді був чоловік на ім'я Кир, який правив Мідо-Перською імперією. Він дійсно завоював Вавилон. І, як і пророкував Ісая, він сприяв поверненню євреїв до Єрусалиму та відбудові ними храму.

[45:7] Якщо Бог всеблагий, як Він може спричиняти зло чи лихо? По-перше, цей вірш не може вважатися посиланням на моральне зло (порочність), оскільки воно суперечить безкінечно святій природі Бога (Ісаї 6:3). Він «вірний, у Ньому немає несправедливості» (Второзаконня 32:4). Він «не може погодитися з беззаконням» (Псалом 5:5). Також не можна припускати, що цей вірш стосується первісного творіння Бога, оскільки наприкінці тижня творіння «поглянув Бог на все, що створив, – і ось, воно дуже добре» (Буття 1:31).

Контекст Ісаї 45:7 разом із кількома уривками подібного значення розкриває правду цього питання. Бог через пророка Ісаю пророчо сповістив перському цареві Киру (за півтора століття до народження монарха!) Свій намір використати його як знаряддя Своєї святої волі. В Ісаї 45:1–7 міститься величне ствердження повсюдної верховної влади Всемогутнього Бога; і справді, немає більше Бога, за винятком Його (вірш 5). Зверніть увагу, як слово «лихо», або «зло», вживається в очевидному контрасті зі словом «мир». Ісая просто стверджував, що Бог має силу створювати мирні умови або спричиняти фізичне знищення. Розглянемо інший вірш. Бог попередив ізраїльтян, що якщо вони укладуть союз з Єгиптом, Він наведе на них лихо (тобто покарання, пор. Ісаї 31:1–2). Знову ж таки, описуючи майбутній суд над стародавнім Вавилоном, пророк проголосив: «Тож на тебе прийде зло, і не знатимеш, як відворожити його. На тебе впаде нещастя, якого не зможеш вгамувати. І раптово не тебе прийде знищення, і не усвідомиш» (Ісаї 47:11). Таким чином, «зло», яке навів Бог, було спустошенням – через їхнє нечестя! Богослови помітили, що слово «зло» можна використовувати в суто світському значенні для позначення фізичної травми (Єремії 39:12) або часів лиха (Амоса 6:3) – саме це значення мається на увазі в Ісаї 45:7[11].

[45:23] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус судитиме всіх (Римлян 14:11).

[Розділ 49 і наступні] зосереджені на Ісусі як Месії та славі месіанської доби, яка почалася, коли Він прийшов на землю в першому столітті нашої ери.

49:5 аЗа Кере, сувоями Мертвого моря і Септуагінтою; в Кетібі – *не був зібраний*.

49:17 аВ сувоях Мертвого моря, Септуагінті, Таргумі та Вульгаті – *будівничі*.

49:24 аЗа масоретським текстом і Таргумом; в сувоях Мертвого моря, сирійських перекладах і Вульгаті – *сильного*; в Септуагінті – *несправедливо*.

[50:6а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Ісус підставить спину тим, хто битиме Його (Матвія 27:26).

[50:6б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що на Ісуса будуть плювати (Матвія 26:67; 27:30; Марка 10:34).

[51:6] У XIX столітті, завдяки постійному розвитку науки, було відкрито другий закон термодинаміки – один із найфундаментальніших законів, що керують всесвітом. Матерія та енергія приходять у стан більшого безладу та розпаду, збільшуючи «ентропію». Цей незворотній процес означає, що всесвіт зношується, поступово вичерпуючи свою корисну енергію. Хоча цей закон не було відкрито до початку XIX століття, натхненні автори Святого Письма стверджували його істинність ще тисячі років тому (пор. Євреїв 1:10–11; Псалом 101:26–28; Матвія 6:19). Знову ж таки, концепція творіння повністю гармонує з наукою.

52:5 аВ сувоях Мертвого моря – *глузують*; в Септуагінті – *дивуються і голосять*; в Таргумі – *хваляться*; у Вульгаті – *чинять несправедливо*.

МЕСІАНСЬКІ ПРОРОЦТВА

У ретроспективі всі деталі хорошої таємниці ідеально поєднуються між собою, як різні частини заплутаної головоломки, якій потрібен лише один останній фрагмент, щоб з'єднати всі частини, утворюючи завершену чудову картину. Без цього останнього фрагменту таємницю практично неможливо зрозуміти повністю. Насправді, поки таємниця розгортається, найбільше завдання дослідника полягає в тому, щоб правильно оцінити, які частини інформації чи доказів є значущими, а які є просто банальними елементами, що не додають нічого важливого до історії. Чи важливо, що містер Браун забув свій капелюх на вокзалі? Чи має значення, що кран на кухні раптом перестав працювати належним чином? Проникливий дослідник точно визначає ті елементи історії, які мають велике значення, тоді як менш проникливий хибно вважає звичайні події важливими або не може повністю зрозуміти події, які мали серйозні наслідки.

Так буває і при підході до розгляду передбачень стосовно приходу Месії, чи, так би мовити, до розгадки таємниці Месії. Кожен, хто знайомий із писаннями Нового Заповіту, добре знає термін «таємниця», оскільки він застосовується до Божого плану викуплення людського роду через провіщеного Месію. Про цю таємницю Павло писав: «Але ми говоримо про Божу премудрість, захована в таємниці, яку відкрив Бог перед віками для нашої слави» (1 Коринтян 2:7). У Посланні до колосян він написав: «Я став її служителем за Божим дорученням, яке було дане мені щодо вас, аби виконати Боже слово, – таємницю, захована від віків і поколінь, а тепер відкриту його святим» (1:25–26). Послання Павла до ефесян містить подібні міркування: «Ви ж, напевно, чули про служіння Божої благодаті, яка дана мені для вас, бо мені через об'явлення відкрита таємниця… В інших поколіннях вона не була виявлена людським синам так, як ось тепер Духом відкрита святим апостолам і пророкам» (3:2–3, 5).

Автори новозавітних писань визначили для нас кілька ознак цієї месіанської таємниці: 1) вона стосується провіщеного Месії та викуплення людства; 2) вона була прихована від усіх поколінь людей до настання ери нового завіту; 3) різні аспекти цієї таємниці відкриває лише Бог і лише через божественне одкровення; 4) за часів авторів новозавітних писань Бог відкрив їм останню частину цієї таємниці. У цьому розділі будуть простежені деякі аспекти месіанської таємниці, відкриті через божественне одкровення.

СТАРОЗАВІТНІ ПИСАННЯ

Звертаючись до єврейського Писання, Старого Заповіту, буде корисно розглянути кілька важливих особливостей цих писань. По-перше, перші 11 розділів його першої книги, Буття, стосуються не лише євреїв, але й людства в цілому. Ці розділи описують створення всесвіту, гріхопадіння людини й втрати ідеального стану невинності, повсюдне нечестя людей і руйнівний всесвітній потоп, а також повторне заселення землі. Вони охоплюють приблизно 2000 років людської історії, і жоден рік не обов'язково стосується єврейського народу більше, ніж будь-якого іншого.

По-друге, решта Старого Заповіту, починаючи з 12-го розділу Книги Буття до Книги пророка Малахії, зосереджується в основному на нащадках Авраама. Зауважте, що оповідання та вжиті в ньому терміни, якими часто описуються ці нащадки, не надто втішні. Їх називають упертими, грішними, непокірними та іншими, не менш уїдливими епітетами (див. Второзаконня 9:7;

Єзекіїла 2:3–10; Осії 4:16). І все ж саме ці нащадки Авраама змогли зберегти ті самі Писання, які неодноразово докоряли їм за ідолопоклонство й відступництво від Бога. Не будемо забувати також, що вони могли змінити ці писання та зберегти їх у більш привабливому для себе варіанті. З археологічних знахідок відомо, що сусідні зі стародавнім Ізраїлем народи часто прикрашали свою історію, навмисно виключаючи з неї принизливі зауваження чи події, які стосувалися їх самих.

Чому ж ізраїльтяни так старанно зберігали своє Писання? Відповідь на це питання насправді двояка. По-перше, вони вірили, що зберігали письмена, натхнені Богом, і цю віру можна безсумнівно підтвердити. А по-друге, кожна з 39 книг містить одкровення, яке описує певний аспект приходу Месії, Який, згідно з цими Писаннями, мав спасти не лише народ Ізраїлю, але й увесь світ. По суті, з перших книг Старого Заповіту зустрічаються описи та передбачення стосовно приходу Месії.

ПРОТОЄВАНГЕЛІЄ

Сліди провіщеного Месії були божественно відкриті людству практично з першого проблиску людського життя на землі. Нам добре знайома трагічна історія гріхопадіння людини. Під благодатною Божою опікою Адам і Єва були особливо створені, щоб задовольнити потреби одне одного, і поселені в Едемському раю, радощів якого людство не бачило з тих пір і ніколи не побачить по цей бік вічності. Бог дав першій родині лише одну заборонну заповідь – не їсти з дерева пізнання добра і зла – і попередив їх, що наслідком порушення цієї єдиної заборони буде смерть. Проте, незважаючи на Боже милостиве попередження, гріховні бажання Єви притупили її почуття, і незабаром вона стала жертвою омани гріха, переконавши свого чоловіка Адама приєднатися до її бунту.

У цій ситуації сорому й гріха Бог виніс вирок усім залученим у неї сторонам. Наслідком цих гріховних дій стане смерть, посилення болю під час пологів для жінки та збільшення труднощів і важкої праці для чоловіка. Однак при виголошенні прокляття на змія Бог дав промінь славетної надії для людства. Він сказав змієві: «І покладу ворожнечу між тобою і жінкою, між твоїм насінням і її насінням; воно розчавить тобі голову, а ти жалитимеш його в п’яту» (Буття 3:15). Цю коротку заяву Бога змієві щодо насіння жінки, часто називають протоєвангелієм. Отже, в цьому контексті було виголошено основоположне пророцтво, яке прокладає шлях для всіх інших пророцтв, що стосуватимуться приходу великого Визволителя людства. Декілька якостей цього прийдешнього Визволителя легко визначити. По-перше, Він прийде в людській подобі як насіння жінки. По-друге, Він подолає наслідки гріха, спричинені гріхопадінням людини та проникненням гріха у світ. По-третє, Його спокутній діяльності заважатиме змій, сатана, який завдасть Йому незначного удару. По-четверте, Він подолає цей удар сатани і здобуде остаточну тріумфальну перемогу. У цьому першому пророцтві про Месію простежується основна тема про страждаючого, переможного Викупителя, яка буде розкрита на подальших сторінках Старого Заповіту.

НАСІННЯ АВРААМА

Протоєвангеліє в Буття 3:15 передрікало, що переможний Месія буде насінням жінки, тобто прийме людську подобу. Але зрозуміло, що сама по собі ця ознака не дуже допомагає визначити Месію, оскільки мільярди людей були народжені жінками. Для того щоб месіанське пророцтво підготувало людей до впізнавання справжнього Месії, необхідно було звузити «коло пошуку».

Таке звуження «кола пошуку» Месії можна побачити в Божій обітниці патріархові Аврааму. У Буття 12 записано той факт, що Бог особливо обрав Авраама з-поміж усіх народів світу (Буття 12:1–3). Бог пообіцяв, що через Авраама всі народи світу будуть благословенні, і що його нащадки розмножаться і стануть як пісок морський і зірки на небі. Як зазначив Гуффман, «саме Авраму, сину Тераха, нащадку Сима, Бог дав особливу обітницю, яку не можна було пропустити в будь-яких серйозних зусиллях прослідкувати месіанську надію»[12]. Протягом багатьох років ця обіцянка про незліченне потомство залишалася невиконаною через те, що дружина Авраама Сарра була безплідною. Щоб «допомогти» Богові виконати Свою обіцянку, Авраам і Сарра придумали план, як Авраам міг мати дитину. Сарра дала свою служницю Аґар,

щоб вона стала сурогатною дружиною Авраама. В результаті цього союзу Аґар завагітніла і народила сина на ім'я Ізмаїл.

У Буття 17 Бог оновив Свій завіт з Авраамом і наказав йому запровадити обрізання як знак цього завіту. У Буття 17:19 Бог сповістив Авраму, що у Сарри народиться син на ім'я Ісаак. А в подальшій цікавій розмові Авраам просив Бога дозволити Ізмаїлу бути сином обітниці та спадкоємцем завіту, який Бог уклав із ним. Однак Бог наголосив, що Ізмаїл не був сином обітниці і тому обіцянка про благословення всіх народів через нащадків Авраама здійсниться не через нього, а через Ісаака. Бог сказав: «Мій завіт Я укладу з Ісааком, якого народить тобі Сарра наступного року в цей самий час» (Буття 17:21). Отже, на цьому етапі людської історії визначилося, що месіанський родовід простежується через нащадків Ісаака. Важливо не упустити значення простеження месіанської надії саме через Авраама та Ісака. «Коло пошуку» Месії звужене з усіх інших народів світу до однієї кочової родини, і до того ж не всієї родині Авраама, а лише одного з його синів – Ісаака.

Картина стає ще більш зрозумілою з народженням в Ісаака та Ревеки синів-близнюків. Через незрозумілі симптоми під час своєї вагітності Ревека пішла запитати про це Господа. У відповідь на її питання Господь сказав: «У твоєму лоні є два народи, і два народи розділяться вже у твоєму нутрі; і один народ візьме верх над другим народом: старший буде служити молодшому» (Буття 25:23). Той факт, що обіцяний Месія прийде через нащадків Якова, стає дедалі очевиднішим із оповідання про Якова та Ісава в Книзі Буття. Бог підтвердив Свою обітницю Якову, сказавши: «Твоїх нащадків буде як земного піску; і поширяться на захід і на схід, на північ і на південь; і **в тобі, й у твоїх нащадках будуть благословенні всі племена землі**» (Буття 28:14). Образ Месії продовжує ставати дедалі чіткішим: насіння жінки, насіння Авраама, насіння Ісаака, насіння Якова.

ДВА МЕСІЇ: СТРАЖДЕННИЙ СЛУГА І ПРАВЛЯЧИЙ ЦАР

Упродовж всього Старого Заповіту різні месіанські пророцтва описують величного, славетного Царя, який правитиме нескінченним Царством. Проте інші месіанські пророцтва зображують стражденного Месію, який понесе на Собі провину та гріх усього світу. Оскільки ці два аспекти месіанських пророцтв видаються суперечливими, багато хто в стародавній єврейській громаді не міг зрозуміти, як одна людина могла уособити такі різні пророчі описи. Через цю головоломку стародавні та сучасні євреї висунули ідею, що прийде два Месії: один буде стражденним Слугою, а інший – славетним Царем.

З огляду на ідею рабинів про двох Месій стає очевидно, що теми про страждання і царську владу були настільки яскраво зображені в месіанських пророцтвах Старого Заповіту, що обидві повинні були здійснитися. І припущення про двох Месій надавало таку можливість. Однак така подвійність месіанської ідеї не давала змоги зрозуміти справжню природу месіанських пророцтв і упускала головний аспект особистості Месії: що Він буде одночасно **і** Слугою, що страждає, **і** величним Царем. Неправильно зрозуміти або упустити один із цих двох переплетених аспектів – значить повністю упустити Месію з виду.

Буття 49:10 – Шіло, Примиритель

Господь дотримав Свою обіцянку Якову і надзвичайно розмножив його потомство. Його сини, їхні жінки та діти разом із ним переселилися до Єгипту, де жили в землі Ґошен за велінням сина Якова Йосифа, який піднявся до посади головного радника фараона Єгипту. Коли Яків наближався до кінця свого досить довгого життя (понад 130 років, Буття 47:9), він зібрав своїх синів біля смертного ложа і сказав: «Зберіться, щоб я звістив вам, що станеться з вами в останні дні» (Буття 49:1). Після цього вступного слова Яків благословив (або, в деяких випадках, прокляв) кожного зі своїх синів і нащадків.

Під час цієї останньої промови, благословляючи Юду, Яків сказав: «Не відійде берло від Юди – і з його стегон берло володаря, – доки не прийде той, кому воно належить [євр. *Шіло*, у І. Огієнка – *Примиритель*]; і йому – послух народів» (Буття 49:10). Месіанська природа цього твердження давно визнавалася і обговорювалася в стародавніх єврейських колах. Як месіанське

пророцтво, воно ще більше звужує особу Месії до нащадка не лише Авраама, Ісаака та Якова, але й до дому Юди.

Син Давидів

З усіх монархів, які сходили на трон Ізраїлю, жоден не зрівняється у славі з царем Давидом. З юних років він зарекомендував себе як мужній, доблесний воїн, який уповав на Господа. Про нього сказано як про чоловіка за Божим серцем (1 Самуїла 13:14). Він написав багато псалмів і заснував об'єднане царство, яке проклало шлях до величного правління його сина Соломона.

Те, як цар Давид стосується Месії, є досить цікавим. По-перше, з давніх давен єврейська спільнота визнавала той факт, що Месія буде сином Давида. Такі месіанські провіщання щодо Давида починаються з головної обітниці, яку Бог дав йому через пророка Натана. У 2 Самуїла 7 розповідається про події, які призвели до цієї обіцянки. Давид став великим царем, і його правління поширилося на велику територію. Сильна любов до Господа породила в ньому бажання побудувати на Його честь славний храм, у якому зберігався би Господній ковчег. Давид розповів про свою ідею пророку Натану, який одразу ж підтримав плани будівництва. Але незабаром після того, як Натан заохотив Давида робити все, що було у нього на серці, Бог сказав Натанові, що Він не хоче, щоб Давид будував Йому храм. Натомість Бог доручив побудувати цю чудову будівлю синові Давида, Соломону. У Своєму посланні до Давида Бог також пообіцяв: «І твій дім, і твоє царство буде міцним навіки перед тобою, і твій престол буде поставлений навіки» (2 Самуїла 7:16).

У пізніших Псалмах обіцянка про нащадка Давида, який правитиме вічним Царством, набуває більше конкретних деталей і змістовності. Псалом 88 містить кілька таких месіанських аспектів, не останнім з яких є наступне твердження: «Я уклав завіт із Своїм вибранцем, поклявся Своєму рабові Давидові: Навіки затверджую твоїх нащадків і буду підтримувати твій престол з роду в рід» (вірші 4–5). Псалом 131 містить подібне твердження: «Господь поклявся Давидові правдою – і не відречеться від неї: З нащадків твого лона поставлю на твоєму престолі. Якщо твої сини зберігатимуть Мій завіт і Мої свідчення, яких Я їх навчаю, то їхні сини довіку сидітимуть на твоєму престолі» (вірші 11–12).

Окрім натхненних авторів Псалмів інші автори старозавітних писань також відзначали месіанський родовід через Давида та його царських нащадків. В одному з найбільш пам'ятних месіанських пророцтв у Старому Заповіті згадується про правління Месії на престолі Давида:

> Адже дитина нам народилася, і нам даний був син, якого влада була на його плечах, і його ім'я буде: Дивовижний, Порадник, Сильний Бог, Вічний Батько, Володар миру. Збільшенню влади і миру немає меж – на престолі Давида та у його царстві, щоб закріпити і піддержати в праведності та в суді відтепер і до віку. Ревність Господа Саваота це зробить! (Ісаї 9:5–6)

У той самий час, на додачу до того, що Месія мав походити з нащадків Давида і правити на його престолі, принаймні один Псалом говорить про Давида як підлеглого цього величного месіанського правителя. Псалом 109 починається словами: «Промовив Господь до Господа мого: Сядь праворуч Мене, доки не покладу ворогів Твоїх підніжком для Твоїх ніг» (вірш 1). Цей псалом додає цікавий аспект до характеру та положення Месії: він не лише походитиме з насіння Давида і правитиме на його престолі, але й буде піднесеним набагато вище Давида – настільки, що Давид назвав його «Господом» у цьому Псалмі. Твердження Давида тут говорить не лише про те, що Месія існував до Давида, але й про Його вищість над ним.

Завдяки цим деталям портрет Месії стає дедалі чіткішим. Він мав бути насінням жінки і знищити силу сатани. Він мав бути нащадком Авраама, Ісака, Якова, Юди, а тепер і Давида. Він царюватиме на престолі Давида, але Він існував до Давида і був настільки вищім від нього, що Давид назвав Його Господом. І Його славному, величному царству не буде кінця.

СТРАЖДЕННИЙ СЛУГА

Читаючи Старий Заповіт, важко не помітити ідею про славну царську владу Месії. Однак настільки ж прозорою є ідея про те, що Месія мав постраждати. Протоєвангеліє в Буття 3:15

посилається на ці страждання у заяві про ужалену п'яту насіння жінки, але не містить їх деталей. Тема страждань Месії, представлена в Буття 3:15, деталізується в решті писань Старого Заповіту.

Ісая

Текст Ісаї 52:13 – 53:12 є похмурим нагадуванням про страждання, які мав витерпіти Месія. У ньому згадується, що Він буде піднятий і дуже прославиться (52:13). І все ж Його вигляд і вид будуть знеславлені людьми (52:14). Він не буде фізично привабливим (53:2), і буде зневажений і відкинутий людьми, обізнаний з хворобою (53:3). Він буде досконалим і безгрішним (53:9), і все ж Він буде зранений, страждатиме і помре за гріхи Господнього народу (53:5–6, 11). Цей страдженний Слуга буде вбитий серед нечестивих, але похований з багатим (53:8–9). Однак, незважаючи на Свою смерть (або навіть через неї), Він буде зарахований до числа великих і розділить здобич із сильними (53:12).

Зайве казати, що цей образ Месії видається різким контрастом зі славетним Царем на престолі Давида. Як уже згадувалося, цей контраст змусив декого вигадати двох Месій, щоб відповідати пророцтвам. А дехто взагалі намагався відкинути такі месіанські пророцтва, як Ісаї 52:13 – 53:12. Ще інші припускають, що цей уривок зі Святого Письма не є месіанським за своєю суттю, а Слуга, про якого в ньому йдеться, представляє собою народ Ізраїлю сукупно. Але це не так. По-перше, цей Слуга описується як досконалий і безгрішний (53:9), який не заслуговує на покарання, але добровільно приймає його за гріхи Божого народу. Ніхто, хоча б віддалено знайомий з історією ізраїльського народу, представленою в Старому Заповіті, не наважиться припустити, що він був безгрішним. З перших кроків після виходу з Єгипту на свободу, вони почали гнівити Бога і накликати на себе суд. У багатьох випадках Старий Заповіт описує гріх ізраїльтян такого бунтівного характеру, що Бог був змушений вигубити тисячі з них. Одним із основоположних аспектів спокутної жертви в старозавітній літературі була умова бездоганної досконалості. Жоден народ із простих смертних людей, у тому числі стародавній народ Ізраїля, не міг бути достатньо досконалою спокутною жертвою за гріхи, як Слуга в Ісаї 53. Не міг жоден грішний народ і «оправдати багатьох» інших людей, як це зробив би Господній Слуга. Крім того, про Господнього Слугу сказано, що Його буде «побито через беззаконня мого народу». Якби цей Слуга був сукупним образом народу Ізраїлю, то хто був би народом Господа, про який згадано в Ісаї 53:8? Дійсно, докази переконливо вказують на той факт, що Ісаї 53 виступає як одне з найчіткіших зображень страдженного Месії у всьому Старому Заповіті.

РІЗНІ КОНКРЕТНІ МЕСІАНСЬКІ ПРОРОЦТВА

На додаток до загальних ознак, що зображують Месію як величного царя і страдженного слугу, існує безліч більш конкретних, детальних пророцтв, які стосуються Його приходу. Богослови нарахували 230-330 таких пророцтв.

Наприклад, Месія мав народитися у Вифлеємі Юдейському (Міхея 5:1) від діви (Ісаї 7:14). Його зрадить друг (Псалом 40:10) за 30 срібняків (Захарії 11:13). Господній Правитель в'їде в Єрусалим верхи на осляті (Захарії 9:9). Він буде похований з багатим (Ісаї 53:9). Під час Його страждань за Його одяг кидатимуть жереб (Псалом 21:19). Його буде проколото (Захарії 12:10), та попри важкі фізичні страждання жодна з Його кісток не буде зламана (Псалом 33:21). І, незважаючи на смерть, Його фізичне тіло не зазнає тління (Псалом 15:10). Ця невелика вибірка конкретних пророчих деталей є лише частиною багатьох пророцтв, які містяться в Старому Заповіті. Вони мали надати єврейській громаді ефективний механізм для розпізнавання Месії, коли Він прийде. У розділах для вивчення цієї Біблії різні пророцтва будуть спеціально помічені.

ХТО ТАКИЙ МЕСІЯ?

Якщо всі частини месіанської головоломки зібрати разом, стає зрозумілим, що лише одна особа виконала кожне пророцтво в найдрібніших деталях: Ісус Христос. Життя та діяльність Ісуса Христа, як це описано в Новому Заповіті, поєднують у собі тему царственого монарха та страдженного слуги в одному дивовижному портреті тріумфуючого Ісуса, Який був жертовним ягням у Своїй смерті на хресті і переможним Левом Юди у Своєму воскресінні з мертвих. Родовід Ісуса Христа ретельно простежено, щоб показати, що Він дійсно був Нащадком

Авраама, Ісаака, Якова, Юди та Давида (див. Матвія 1 і Луки 3:23–38). Розповідь про Його народження підтверджує, що Він народився у Вифлеємі в Юді, з якого і мав походити Месія (Луки 2:1–7). Це оповідання також передає складну ідею про існування Ісуса ще до початку часів, що стало виконанням пророцтва про передування Месії царю Давиду. Крім того, Ісус і справді в'їхав у Єрусалим верхи на осляті (Матвія 21:1–11).

Новозавітні розповіді про смерть Ісуса Христа підтверджують, що Ісус був зраджений Його другом і проданий рівно за 30 срібняків (Матвія 24:14–16). Після смерті Його кістки не були поламані, воїни кидали жереб за Його одяг, і Його бік був проколотий списом (Івана 19:33–37 і Матвія 27:35). Він був розіп'ятий між двома розбійниками і зарахований до грішників, як і було передбачено в Ісаї 53, а після смерті Його було поховано у гробниці заможної людини, що також було провіщено (Матвія 27:57). Цей вид перевірки може розтягтися на багато сторінок. Життя Ісуса Христа з Назарету, як описано в документах Нового Заповіту, стало виконанням месіанських пророцтв Старого Заповіту.

Через таку приголомшливу відповідність життя Ісуса Христа месіанським пророцтвам Старого Заповіту деякі припускають, що Ісус був просто самозванцем, який зміг за допомогою майстерних маніпуляцій так влаштувати Своє життя, щоби здавалося, ніби Він і був Месія. Такому твердженню не можна знайти розумних обґрунтувань з огляду на той факт, що багато пророцтв були явно поза Його контролем. Очевидно, що жодна людина не може влаштувати, де їй народитися. Більше того, було б неможливо скоординувати події так, щоб її точно поховали в гробниці багатої людини або розіп'яли серед розбійників. Або як Ісус міг маніпулювати ціною Його зради Юдою? І як Ісус зумів змусити воїнів кидати жереб за Його одяг? Ідея про те, що Ісус маніпулював подіями, щоби все виглядало так, ніби Він був Месією, не тільки невиправдана, але й навпаки свідчить про те, що Ісус точно був сповненням месіанських пророцтв Старого Заповіту.

Ще інші заперечували, що Ісус був Месія, на підставі ідеї, що документи Нового Заповіту не є надійними та були штучно створені, щоб описати те, чого Ісус насправді ніколи не робив. Це заперечення також не витримує критики в світлі фактичних доказів. Беззаперечно, Новий Заповіт виявився найнадійнішою книгою в стародавній історії. Кожного разу, коли в ньому згадано людей, місця та події, які можна перевірити за допомогою археологічних знахідок, ці люди, місця та події незмінно виявляються фактичними та історичними. Знову ж таки, численні докази підтверджують точність і правдивість Нового Заповіту. Багато задокументованих у ньому месіанських пророцтв не описують нічого дивовижного за своєю суттю (наприклад, Матвія 21:1–11). Не було нічого дивовижного в тому, що Ісус був похований у гробниці багатої людини. Також не було нічого дивовижного в тому, що Ісус в'їхав у Єрусалим верхи на осляті або в тому, що Його зрадив друг за 30 срібняків. Ці події є якщо не звичайними, то принаймні дуже правдоподібними і повсякденними подіями, які теоретично могли статися з будь-ким. І все ж, завдяки тому факту, що такі повсякденні події стосовно Месії були передбачені **за сотні років до приходу Ісуса**, сповнення цих подій в Його житті стає одним із найдивовижніших чудес, записаних у Біблії.

ЗВЕРНЕННЯ ДО ПРОРОЦТВА

Навіть незначне знайомство з текстами Нового Заповіту є достатнім свідченням того, що Ісус, апостоли та інші автори новозавітних писань посилалися на месіанські пророцтва Старого Заповіту як на один із головних апологетичних доказів божественності та месіанства Ісуса Христа.

Автори євангельських оповідей застосували месіанські пророцтва до Ісуса Христа

Автори Євангелій неодноразово доповнювали свої розповіді про життя та діяння Ісуса Христа відсилками на месіанські пророцтва Старого Заповіту і цитували їх стосовно Нього. Перший розділ Євангелія від Матвія містить месіанське пророцтво, взяте з Ісаї 7:14, у якому передбачено, що діва народить сина. Матвій застосовує це пророцтво до народження Ісуса Христа. У другому розділі Матвій посилається на пророцтво з Міхея 5:1, де вказано місто народження Месії, знову застосовуючи його до Ісуса. У третьому розділі свого Євангелія Матвій

зазначає, що Іван Хреститель був сповненням пророцтва з Ісаї 40:3, вказуючи на те, що Іван був предтечою Месії, яким є Ісус Христос. Матвія 4:15–16 є посиланням на ще одне месіанське пророцтво, в якому йдеться про землю Завулона та Нефталима, і яке знову застосовується до Ісуса Христа. Отже, дивлячись лише на перші чотири розділи Євангелія від Матвія, не може не вразити той факт, що одним із основних апологетичних інструментів автора цієї книги Біблії, який він використовував для підтвердження месіанства Ісуса Христа, було рішуче звернення до месіанських пророцтв, які сповнилися в житті та діях Ісуса. Більше того, приклад Матвія щодо застосування месіанських пророцтв Старого Заповіту до Ісуса продовжується протягом решти його оповідання.

Євангеліє від Марка, хоч і не настільки насичене такими пророчими цитатами, все ж містить посилання на месіанські пророцтва і застосовує їх до Ісуса. Перший розділ Євангелія починається цитатами з Малахії 3 та Ісаї 40, які передвіщають прихід предтечі Месії. Марк застосував ці пророцтва до Івана Хрестителя як предтечі Ісуса Христа. Крім того, оповідаючи про розп'яття Христа, автор Євангелія зазначив, що Ісус був розіп'ятий між двома розбійниками, а потім додав коментар: «Збулося Писання, що говорить: Його зараховано до злочинців» (15:28). Крім того, Марк включив у своє оповідання випадки, коли Ісус застосував месіанські пророцтва до Себе.

Як і Матвій та Марк, Лука та Іван також включили в свої оповідання численні месіанські пророцтва та посилалися на них як на доказ божественності Ісуса Христа. У третьому розділі Євангелія Лука цитує пророцтво з Ісаї 40 про предтечу Месії та застосовує його до Івана Хрестителя, який передував Христу. Іван робить те саме в 1:23. Описуючи тріумфальний в'їзд Ісуса в Єрусалим, Іван зазначив, що Ісус в'їхав у місто верхи на ослі, а потім прокоментував цю подію так: «…згідно з написаним: Не бійся, дочко Сіонська! Ось Цар твій іде, сидячи на молодому ослі» (12:14–15). Його посилання на пророцтво з Книги Захарії 9:9 явно вказувало на його месіанську природу. Знову ж таки, в 12:37–38 свого Євангелія Іван посилається на месіанське пророцтво з Ісаї 53:1 і застосовує його виконання до служіння Ісуса. Описуючи розп'яття Христа, Іван зазначає, що воїни кидали жереб за одяг Ісуса, і посилається на Псалом 21:19 як на месіанське пророцтво: «Ділять вони мій одяг між собою і за мій плащ кидають жереб».

У цій статті були задокументовані лише деякі з багатьох месіанських пророчих посилань у Євангеліях. Проте, навіть така невелика вибірка вражає і веде до ясного висновку, що автори Євангелій зверталися до старозавітних месіанських пророцтв як доказу божественності Христа.

Ісус посилався на пророцтва, що стосувалися Нього

Неодноразово Ісус спрямовував увагу Своїх слухачів на певні месіанські пророцтва зі Старого Заповіту і застосовував їх до Себе. Лука описує випадок, коли однієї суботи Ісус прийшов у синагогу у своєму рідному місті Назареті. Там Ісус прочитав уривок з Ісаї 61:1–2 і сказав присутнім, що уривок зі Святого Письма, який Він щойно прочитав, сповнився в їх присутності.

Під час Свого арешту в Гетсиманському саду Ісус запитав тих, хто прийшов схопити Його, чому вони не затримали Його, коли Він щодня навчав їх у храмі. А потім додав: «Але нехай збудеться Писання!» (Марка 14:49). Його заява означала, що їхні дії були виконанням пророцтв Старого Заповіту, оскільки стосувалися Його месіанської ролі.

У Луки 24, воскреслий Ісус явився двом Своїм учням по дорозі в Емаус. Але вони поставилися до Нього як до незнайомця, бо не впізнали Його. Зав'язавши розмову з Ісусом, вони почали обговорювати події смерті та поховання Христа, які відбулися в Єрусалимі лише кілька днів тому. Після того як учні розповіли про свідчення жінок біля порожньої гробниці, Ісус почав промову до них такими словами: «О нерозумні й повільні серцем, аби вірити в усе, що говорили пророки! Хіба не треба було Христові постраждати й увійти у Свою славу?» (Луки 24:25–26). Наступний вірш пояснює: «І, почавши від Мойсея та від усіх пророків, Він пояснив їм з усього Писання те, що стосувалося Його» (вірш 27).

Через кілька віршів, у тому самому розділі читаємо, що Ісус явився ще кільком Своїм учням і знову застосував старозавітні пророцтва до Своїх дій: «І промовив до них: Ось слова, які Я

сказав вам, коли ще був з вами: має збутися все написане про Мене і в Законі Мойсея, і в Пророків, і в Псалмах!» (Луки 24:44). Такі заяви Ісуса показують, що одним із основних доказів, які Він використовував на підтвердження Своєї особи як Месії, було застосування старозавітних месіанських пророцтв до Себе.

Месіанські пророцтва стосовно Ісуса Христа в Книзі Дії

Записані розповіді про діяння та проповіді апостолів після вознесіння Ісуса рясніють посиланнями на месіанські пророцтва як доказ месіанської ідентичності Ісуса Христа. У першій записаній євангельській проповіді в день П'ятидесятниці в Єрусалимі апостол Петро пояснив, що воскресіння Христа було виконанням месіанського пророцтва, виголошеного Давидом у Псалмі 15:8–11 (у якому Господь не допустив, щоб Його Святий побачив тління). У Дії 3 Петро звернувся до інших мешканців Єрусалиму з проповіддю і сказав: «Бог провістив наперед устами всіх пророків, що Христос має постраждати; так Він і виконав» (вірш 18). У тій самій проповіді Петро звернув увагу слухачів на Второзаконня 18, у якому Мойсей провістив пришестя такого ж пророка, як і він, що Петро застосував до Ісуса (як і Степан у своїй проповіді в Дії 7:37). У наступному розділі йдеться про те, що Петра заарештували і дозволили виступити перед первосвящеником і його родиною. У своїй промові до цих впливових осіб Петро знову посилався на Старий Заповіт, цитуючи Псалом 117:22 про камінь, який відкинули будівничі, і застосував це пророцтво до Ісуса.

В одному з найбільш пам'ятних оповідань про навернення до віри Бог посилає благовісника Пилипа до ефіопського скарбника, який їхав дорогою в Газу. Коли Пилип наблизився до колісниці, євнух читав уривок з Ісаї 53. Він запитав Пилипа про це пророцтво, цікавлячись, чи пророк говорив про себе чи про когось іншого. Далі написано, що, почавши з того Писання, Пилип благовістив євнуху про Ісуса, наголошуючи, що те месіанське пророцтво сповнилося в особі Христа (Дії 8:26–40). В іншій пам'ятній розповіді про навернення Петро прийшов у дім Корнилія і проповідував євангеліє йому та всій його родині. У промові Петра містилося і таке твердження про Ісуса: «Про Нього **свідчать усі пророки**, що кожний, хто вірить у Нього, Його Ім'ям отримує прощення гріхів» (Дії 10:43).

Продовжуючи читати Книгу Дії, стає очевидним, що апостол Павло часто звертався до пророцтв як доказу божественності Христа. Проповідуючи зібранню в синагозі Антіохії Пісидійської, він зауважив, що винні у вбивстві Ісуса зробили це тому, що «не зрозуміли цього і… виконали слова пророків, які читаються щосуботи» (Дії 13:27). У цьому ж вірші він підсумував, що через незнання пророчої вістки вбивці Христа фактично виконали пророцтва щодо Ісуса. Далі Павло процитував Псалом 2:7, Ісаї 55:3 і Псалом 15:10, зазначивши ці старозавітні уривки як месіанські пророцтва та застосувавши їх до Ісуса Христа. В окремій проповіді, виголошеній набагато пізніше перед царем Агрипою, Павло заявив, що Ісус є Христос. На початку цієї промови Павло визнав, що цар був «обізнаний з усіма юдейськими звичаями та питаннями» (Дії 26:3), і зазначив, що, повсюдно навчаючи про Ісуса як Месію, він не говорив «нічого, крім того, що говорили пророки і Мойсей» (26:22). На завершення промови Павло запитав царя: «О, царю Агрипо! Чи віриш пророкам? Знаю, що віриш». На що Агрипа відповів Павлові так: «Ще трохи і мене переконаєш стати християнином!» (26:27–28).

Можна навести ще багато прикладів застосування месіанських пророцтв до Ісуса ранніми благовісниками християнства в Книзі Дії. Але ці кілька прикладів є достатнім підтвердженням того факту, що в усій Книзі Дій апостолів пророцтва, які стосувалися Ісуса як Месії, були одним із фундаментальних стовпів, на яких ґрунтувалося та поширювалося християнство.

Месіанські пророцтва стосовно Ісуса в Посланнях

Знов-таки, не вдаючись до вичерпного дослідження кожного прикладу застосування старозавітних пророцтв до Ісуса в Посланнях, у цьому короткому розділі буде надано достатньо прикладів на підтвердження того факту, що Послання, подібно до інших книг Нового Заповіту, значною мірою покладаються на месіанські пророцтва у встановленні божественності Ісуса Христа.

Послання до римлян починається з опису євангелія Божого, «яке Він заздалегідь пообіцяв через Своїх пророків у Святих Писаннях, про Свого Сина, Який тілом був нащадком Давида… – про Ісуса Христа, Господа нашого» (1:2–4). У Посланні до галатів Павло посилається на обіцянку, дану Авраму, що через його насіння всі народи будуть благословенні, і застосовує цю обітницю до Ісуса, заявляючи, що Він і є Нащадком Авраама, через Якого світ отримає благословення Авраама (Галатів 3:15–18). Автор Послання до євреїв починає оповідання з обговорення переваг Ісуса Христа, застосовуючи до Нього багато старозавітних писань, таких як Псалом 2:7 і Псалом 109:1. У Євреїв 5 автор доводить, що Ісус є священиком за чином Мелхиседека, як пророкує Псалом 109:4, і повторює ці аргументи в 7:17 і 7:21.

Перше і Друге послання Петра також містять численні приклади застосування пророцтв до Ісуса. Один із найбільш потужних прикладів цього міститься в 1 Петра 1:10–12, де Петро написав:

> Про це спасіння розвідували та допитувалися пророки, які провістили для нас благодать. Вони досліджували, на що або на який час у них вказував Дух Христа, наперед провіщаючи Христові страждання і славу, яка настане після цього. Їм було відкрито, що не для них самих, а й для нас служило те, що нині сповіщено вам через благовісників Духом Святим, посланим з неба, що бажають побачити ангели.

У 1 Петра 2:6 апостол застосовує Ісаї 28:16 і Псалом 117:22 до Христа, описуючи Його як головний наріжний камінь, відкинутий будівничими. Знову ж таки, в 1 Петра 2:22 апостол застосовує до Ісуса пророцтво з Ісаї 53:9, посилаючись на той факт, що Месія буде безгрішним, як і Ісус.

Отже, стає вповні очевидним, що автори новозавітних писань і апостоли часто посилалися на старозавітні месіанські пророцтва і застосовували сповнення таких пророцтв до життя, смерті та воскресіння Ісуса Христа. Неможливо заперечувати, що однією з головних ліній міркувань, на яких із самого початку ґрунтувалася християнська віра, є переконання в тому, що Ісус Христос виконав старозавітні пророцтва, які передвіщали прихід Месії.

ВИСНОВОК

Мозаїка писань Старого Заповіту про Месію нагадує супутниковий знімок, зроблений з космосу за багато тисяч кілометрів від Землі; але з кожним новим пророцтвом зображення продовжує наближатися, доки ми нарешті можемо чітко побачити повний образ Месії – Ісуса Христа. Дії 8:26–40 описують, як благовісник Пилип підійшов до ефіопського євнуха, який їхав на колісниці і читав Старий Заповіт – 53-й розділ Книги пророка Ісаї, в якому ідеться про страждання Месії. Увійшовши в розмову з Пилипом, євнух запитав його: «Про кого це пророк каже? Про себе самого чи про когось іншого?» Одразу після цього запитання в Біблії сказано, що Пилип, «відкривши уста й почавши з цього Писання, благовістив йому про Ісуса» (Дії 8:35). По правді кажучи, Ісус є підсумком усіх старозавітних месіанських пророцтв, які будь-коли були виголошені. Починаючи з будь-якого з цих стародавніх Писань, чесна, поінформована особа могла відкрити свої уста і проповідувати про Ісуса, Месію.

[52:14] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що вигляд Ісуса буде знеславлено (Матвія 26:67; 27:30; Івана 19:1–3).

52:15 аАбо *вразить*

[52:15] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що язичники будуть просвітлені (Римлян 15:21).

[53:1] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи невіру євреїв (Івана 12:37–38).

[53:2] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи звичайний людський вигляд Месії (Филип'ян 2:7–8).

[53:3а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що люди відкинуть Його (Луки 9:22; 17:25; 1 Петра 2:4).

[53:3б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде людиною зраненою і обізнаною з хворобою (Луки 19:41; 22:44).

[53:3в] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що люди відвертатимуться від Нього, стоячи осторонь (Марка 14:50–52, 54, 66 і далі).

[53:4а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи Його служіння зцілення (Матвія 8:17).

[53:4б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він понесе на Собі гріхи світу (Євреїв 9:28; 1 Петра 2:24).

[53:5а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи Його замінну жертву викуплення (Римлян 4:25; 1 Коринтян 15:3).

[53:5б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде зранений (Матвія 27:26).

[53:6] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що наші гріхи будуть покладені на Нього (Галатів 1:4; 1 Івана 2:2; 4:10).

[53:7] Два месіанських пророцтва, які підтверджують натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він мовчатиме перед Своїми обвинувачами (Матвія 26:63; 27:12–14; Марка 14:61), і буде жертовним Ягням (Івана 1:29; Дії 8:32; 1 Петра 1:19).

[53:8а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи Його арешт і суд (Матвія 27:11–16).

[53:8б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Його життя буде «забрано з землі», тобто, Він буде страчений (Даниїла 9:26; Луки 23:46; Івана 19:30).

[53:9а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде похований у гробниці багатої людини (Матвія 27:57–60).

[53:9б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він був невинний, не виявляв насильства чи омани (Матвія 27:24; Луки 23:4, 14–15, 22; Івана 18:28; 2 Коринтян 5:21; 1 Петра 2:22; 1 Івана 3:5).

[53:10а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Його смерть була з Божою волі (Івана 18:11; Дії 2:23).

[53:10б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде жертвою за гріх (Римлян 8:3).

53:11 аУ сувоях Мертвого моря і Септуагінті – *Від страждання Своєї душі Він побачить світло*.

[53:11а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде Божим Слугою (Матвія 12:18; Дії 3:26; 4:27, 30).

[53:11б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що багато хто буде виправданий (Римлян 5:15).

[53:12] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він заступатиметься за грішників (Луки 23:34).

[55:3] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він воскресне (Дії 13:34).

[55:4] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він буде свідченням для народів (Івана 18:37).

[55:5] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що до Нього прийдуть іноземні народи (Ефесян 2:11–12).

57:8 аБукв. *руку*, евфемізм

[59:20] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він прийде до Сіону як Викупитель (Римлян 11:26).

[59:21] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він укладе завіт, щоб забрати гріх (Римлян 11:27; пор. Євреїв 8:10; 10:16).

[60:1] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він дасть світло (Ефесян 5:14).

[61:1а] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Дух Божий буде на Ньому (Луки 4:18; Івана 1:32).

[61:1б] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він проповідуватиме «добру новину» бідним (Матвія 11:5; Луки 4:18).

[61:2] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він проголосить сприятливий рік (Луки 4:19).

[62:2] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він дасть нове ім'я (Дії 11:26).

[62:11] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Він в'їде в Єрусалим на осляті (Матвія 21:4–5). Дивіться також Захарії 9:4.

ІМ'Я ХРИСТИЯНИН

Захоплююче пророцтво з Ісаї 62:1–2 містить чотири пункти, які заслуговують на уважний розгляд: 1) праведність/спасіння вийде з Єрусалиму; 2) язичники побачать цю праведність/спасіння; 3) буде дане нове ім'я і 4) Господь Сам дарує це нове ім'я. Потрібно звернутися до Нового Заповіту, щоб знайти сповнення та роз'яснення цих дивовижних провіщань. Для позначення Божого народу в Новому Заповіті використовується кілька імен, зокрема віруючі, учні, святі, слуги, брати і сестри. Але всі ці терміни не були новими; вони використовувалися раніше в Старому Заповіті (Вихід 4:31; Ісаї 8:16; Івана 9:28; Псалом 105:16; Приповісті 2:8; Левіт 25:46,55; Неемії 1:2). Натхнене пророцтво Ісаї дозволяє нам визначити точну подію, коли було дано це нове ім'я. Першим індикатором було те, що праведність або спасіння вийде з Єрусалиму. Це є очевидним натяком на початок християнської ери в день П'ятидесятниці в 30 році нашої ери, детально описаний у 2 розділі Книги Дії. Після Своєї смерті та воскресіння Ісус наказав Своїм апостолам залишатися в Єрусалимі й чекати приходу Святого Духа (Дії 1:4, 12). Вони так і зробили, і Святий Дух, як і було передбачено, дав апостолам силу представити євангельську звістку та започаткувати християнство та Церкву Христа (Дії 2). Дійсно, під час цієї сприятливої події, як і провістив Ісая, умови спасіння вийшли як світло і поширилися з Єрусалиму «аж до краю землі», як провістив Ісус (Дії 1:8). Так сповнився перший пункт пророцтва Ісаї.

Проте в Єрусалимі на ту П'ятидесятницю зібралися лише євреї (Дії 2:5). Насправді, хоча того дня в християнство навернулося близько 3000 людей (Дії 2:41), і кілька тисяч після цього (Дії 4:4; 5:14; 6:1, 7), усі навернені були євреями. Самаряни (наполовину євреї) зрештою увійшли до Господньої Церкви (Дії 8:5 і далі), але перші язичники почули євангеліє і приєдналися до Церкви лише через вісім-десять років потому. Ця знаменна подія сталася, коли апостол Петро, за спонуканням небесного видіння, погодився піти до дому римського сотника, щоб проповідувати євангеліє йому, його родині та близьким друзям (Дії 10:24). Вони, у свою чергу, стали першими язичниками, які навернулися до християнства, почувши проповідувану звістку та охрестившись (Дії 10:47–48; 11:14).

Але погляньмо знову на пророцтво Ісаї. Друга передбачена в ньому подія, а саме, що і язичники отримають цю саму праведність/спасіння і так само грітимуться у славі Господа, мала відбутися після того, як спасіння вийде з Єрусалиму. Навернення Корнилія та тих, хто зібрався в його домі (Дії 10) стало виконанням другого критерію пророцтва Ісаї. Неймовірно, але відразу після оповідання про навернення язичників, у наступному розділі Лука повідомляє, що на Петра накинулися вороже налаштовані єрусалимські євреї, які почули про входження язичників до Христової Церкви. Ці євреї-християни вимагали від нього пояснити свої дії, що він і зробив у Дії 11:4–18, послідовно переказавши організовані Святим Духом події, викладені в попередньому розділі. Почувши цю вражаючу розповідь, євреї заспокоїлися, прославили Бога і визнали: «Отже, і язичникам Бог дав покаяння для життя» (Дії 11:18). Це була дивовижна поступка, яка ще більше розчистила шлях для благовісті язичникам.

У цьому місці своєї натхненної розповіді, починаючи з Дії 11:19, Лука продовжив роз'яснювати повне значення того, що щойно сталося. Переслідування, через яке християни-євреї покинули Єрусалим (Дії 8:1–4), змусило їх подорожувати в райони, населені переважно язичниками. Однак ці християни не бажали ділитися з ними євангельською звісткою (Дії 11:19). Але з навернення домашніх Корнилія євангеліє відтепер почало розповсюджуватися переважно серед язичницького населення в Антіохії: «І Господня рука була з ними; тож велика кількість тих, які повірили, навернулася до Господа» (Дії 11:21). Таким чином, окрім дому Корнилія, церва в Антіохії стала першим зібранням язичників в усій історії людства. Церква в Єрусалимі негайно послала Варнаву в Антіохію, щоб підтвердити звістку про навернення язичників до віри. Він (цілком логічно), відправився в Тарс у пошуках «апостола язичників», Павла, щоби представити його церкві в Антіохії. Разом Павло і Варнава провели цілий рік, зустрічаючись із церквою та навчаючи багатьох людей.

Згідно з пророцтвом Ісаї, перші дві передумови для надання Богом нового імені були виконані. При правильному застосуванні пророцтва Ісаї природно очікувати далі дарування цього нового імені. І ми не розчаровані: наступне твердження Луки звучить просто: «**Вперше** в Антіохії учнів **почали називати християнами**» (Дії 11:26). Яке приголомшливе твердження! Ісая був абсолютно точним у своєму пророцтві! Розглянемо наступні три спостереження про цей вражаючий момент в історії людства.

По-перше, зауважте, що від початку християнства (Дії 2) навернених називали «учнями». Вони не називалися християнами уже в день П'ятидесятниці! Незважаючи на те, що тисячі людей навернулися до християнства і тепер належали до Христа й були Його послідовниками, вони все ж не називалися християнами. На відміну від юдаїзму, однією з головних особливостей новозавітного християнства є його універсальність – абсолютно без прив'язки до етнічної приналежності. У цьому сенсі Церква Христова досягла повноти свого існування лише коли язичники були включені до її членів («а тоді – грекові» у Римлян 1:16; 2:9–10). Це стало можливим лише з навернення Корнилія та заснуванням церкви в Антіохії. Тому ми не знаходимо того, на що очікували б: що «вперше учнів почали називати християнами в Єрусалимі».

По-друге, Лука включив у своє оповідання граматичну особливість, яку варто розглянути. Він сказав, що учнів «почали називати». Термін, який він використав тут (*хрематидзо*), зазвичай застосовується в Новому Заповіті до тих випадків, коли саме Бог називає щось або закликає до чогось: «призначати, попереджати або призначати за Божественним проводом»[13]. Цей термін зустрічається дев'ять разів у Новому Заповіті: Матвія 2:12, 22; Луки 2:26; Дії 10:22; 11:26; Римлян 7:3; Євреїв 8:5; 11:7; 12:25[14]. У будь-якому випадку Божественне покликання, застереження чи попередження є контекстуально очевидним[15]. Фактично, кілька англійських перекладів вказують на таке використання слова, додаючи «Богом» (KJV, ASV, NASB, RSV), або «Божественно» навчені/попереджені (NKJV) у деяких або всіх уривках.

По-третє, зверніть увагу на останню особливість пророцтва Ісаї: «Господні уста його назвуть» (Ісаї 62:2). Деякі церковні історики наполягають на тому, що ім'я «християнин» виникло в результаті переслідувань, і його вигадали вороги Христа як глузливий термін. Однак вони помиляються. Ісая передрік, що сам Бог дасть це ім'я, що Він і зробив. Ім'я «християнин» і справді є настільки особливим, що воно зустрічається лише тричі в Новому Заповіті і кожного

разу позначає критичний аспект цього імені. На додаток до Дії 11:26, де сповнення пророцтва Ісаї висвітлює величне включення язичників у Церкву Христову, це слово знову зустрічається в Дії 26:28. У цьому випадку Павло палко прагнув навернути до віри царя Агрипу. Той визнав усвідомлення ним того факту, що місією і метою життя Павла було робити людей християнами. Павло намагався зробити людей послідовниками Христа, а не Мойсея чи іншої релігії.

Останній випадок вживання слова «християнин» у Новому Заповіті зустрічається в 1 Петра 4:16 в контексті страждань, які завдають Божому народу їхні вороги: «А коли [хто страждає] як християнин, то хай не соромиться, але нехай прославляє Бога цим ім'ям». «Цим ім'ям» є буквальним перекладом грецького виразу «в цьому імені», тобто імені «християнин». Петро наголошував, що страждання, які випадають на долю послідовника Христа, слід нести під іменем християнина, а не якоюсь іншою релігійною назвою.

Понад 200 років тому Райс Хаггард визнав надзвичайну важливість імені «християнин» у божественній схемі речей, коли написав: «Це лише належна честь Господу Ісусу Христу, засновнику християнства, що ті, хто сповідуватиме Його релігію, повинні носити Його ім'я»[16]. Уявіть собі об'єднаний світ християнства, в якому немає жодних додаткових позначень, але всі послідовники Христа визнають і підкоряються Його владі та називають себе не «такими-то» або іншими християнами, а просто християнами.

[63:2–3] Месіанське пророцтво, яке підтверджує натхненність Біблії, передвіщаючи, що Його одяг буде забризканий кров'ю (Об'явлення 19:13).

[65:1–2] Передбачення про те, що хоча євреї відкинуть Христа, язичники шукатимуть Його. Див. Римлян 9:30; 10:20–21; Матвія 23:37–38; Дії 13:46; 1 Солунян 2:14–16.

[65:8] Єврейський термін *йяїн* і його грецький еквівалент *ойнос*, зазвичай перекладений як «вино», насправді є загальними термінами, які стосуються соку винограду в будь-якому стані. Отже, тут воно використовується для позначення соку, поки він ще знаходиться у ґроні на виноградній лозі.

65:11 aБукв. *Військо* або *Вдача*, язичницьке божество
bБукв. *Число* або *Доля*, язичницьке божество

[65:17 і далі] Це не є посиланням на передбачуване майбутнє тисячолітнє царство на землі, а скоріше образний натяк на прихід Царства Христа – Його Церкви в Єрусалимі близько 30 року нашої ери (Дії 2). Див. Спеціальний розділ на стор. 18 коментарів до Об'явлення.

[65:25] *Див. коментарі до 11:6 і далі.*

[66:7 і далі] *Не є посиланням на спасіння євреїв під час другого пришестя Христа. Дивіться коментарі до Римлян 11:26. Також дивіться стор. 2 коментарів до 2 Солунян і стор. 18 коментарів до Об'явлення.*

66:19 aЗа масоретським текстом і Таргумом; в Септуагінті – *Пут* (пор. Єремії 46:9).

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

1. L. Koehler, W. Baumgartner, M.E.J. Richardson, & J.J. Stamm (1994–2000), *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* (Leiden: E.J. Brill, electronic ed.), стор. 410.
2. Clifford and Barbara Wilson (1999), *The Bible Comes Alive* (Green Forest, AR: New Leaf Press), 3:78.
3. Ira Maurice Price (1907), *The Monuments of the Old Testament: Oriental Light on Holy Writ* (Chicago, IL: Christian Culture Press).
4. Див. Justin Rogers (2016), "How to Read Biblical Poetry," *Gospel Advocate*, September, стор. 11.
5. В NKJV в обох віршах з Книги Йова використано слово «коло», а в KJV – «окружність».
6. See David Clines (2006), *Job 21-37* in *Word Biblical Commentary* (Nashville, TN: Nelson), стор. 559.
7. Щодо геоцентричності див. статтю Apologetics Press article, "Does the Bible Teach Geocentricity?" http://apologeticspress.org/ apcontent.aspx?category=11&article=1151.
8. Історію цієї дискусії див. у David Howard, Jr. (1998), *Joshua* in *The New American Commentary* (Nashville, TN: Broadman and Holman), 5:238-249.
9. Derek Kidner (1975), *Psalms 73-150: A Commentary on Books III-V of the Psalms* in *Tyndale Old Testament Commentary* (Downer's Grove, IL: IVP), стор. 349.
10. Наукову дискусію про сферичну форму Землі див. у статтях Branyon та Alana May, "Flat or Spherical? Evaluating Astronomical Observations, Parts 1 & 2," Apologetics Press, http://apologeticspress.org/APContent.aspx?article=5441 та http://apologeticspress.org/APContent.aspx?category=11&article=5449.
11. R.L. Harris, G.L. Archer, and B.K. Waltke, (1980), *Theological Wordbook of the Old Testament* (Chicago, IL: Moody).
12. J.A. Huffman (1956), *The Messianic Hope in Both Testaments* (Butler, Indiana: Higley Press), стор. 41.
13. Adam Clarke (no date), *Clarke's Commentary: Matthew-Acts* (New York: Abingdon-Cokesbury), стор. 772. Також, Hugo McCord, *Fifty Years of Lectures* (Atwood, TN: Atwood Church of Christ), 2:311.
14. W.F. Moulton, A.S. Geden, and H.K. Moulton (1978), *A Concordance to the Greek Testament* (Edinburgh: T. & T. Clark), fifth edition, стор. 1011.
15. Joseph Thayer (1901), *A Greek-English Lexicon of the New Testament* (Grand Rapids, MI: Baker, 1977 reprint), стор. 671.
16. Rice Haggard (1804*), An Address to the Different Religious Societies, on the Sacred Import of the Christian Name* (Lexington, KY: Joseph Charless), стор. 14.